

štirinajstega leta svojega življenja.

Izreči se nam je torej brez-pogojno in neizprosno za osem-letno obvezno šolsko obiskovanje brez izjem in olajšav! To smo dolžni šoli kot taki, a dolžni smo to tudi koristim kmetiškega ljudstva!

Če se uveljavi ta princip, potem je hipoma urejeno razmerje med šolo in kmetiškim vprašanjem: Šola postane neizčrpni vir blaginje, ki jo bo uživalo naše kmetiško ljudstvo. S tem se dvigne naša nacionalna ekonomija do stopnje popolnosti. Naše ljudstvo bo znalo živeti in v svojo korist izrabljati zaklade svoje plodovite zemlje, in sicer izrabljati racionalno!

Do 12. šol. leta bi bilo dovolj časa, da bi se vsestransko temeljito predelali predmeti, ki jih navaja že imenovani paragraf. Tako bi dobila učence in učenka toliko izobrazbe, kolikor je je treba za praktično življenje. Tistim, ki hočejo naprej v šole, ostane ta pot odprta od 10. leta dalje. Ostali pa bi od 10. do 12. leta v splošni znanosti dozoreli toliko, da bi bili sposobni za strokovni pouk, ki se naj bi vršil teoretiško in praktično zadnji dve leti.

Letos je v „Domovini“ (od 82. do 85. štev. julija meseca) priobčil strokovnjak-učitelj J. Gosak več člankov, ki prepričevalno govorijo o preosnovi ljudskega šolstva v navedenem smislu. Upravni odbor „Zaveze“ je že v svoji seji o Veliki noči določil, da prevzamem jaz referat o tem vprašanju. Nazori strokovnjaka in mene lajka se v marsičem strinjajo tako glede teoretiške kakor glede praktične strani te preosnove.

V teoriji — in to bi bilo v zimskem času — naj bi se poučevalo, kakor navaja Gosak:

1. v kmetijskem knjigovodstvu; zakaj natančni preudar, je li gospodarstvo napreduje ali nazaduje, je razviden le iz vestnega knjigovodstva. „Knjigovodstvo varuje gospodarja pred nepotrebnim zapravljanjem in navaja s tem k večji varčnosti in pridnosti. Končno skrbi knjigovodstvo tudi za red v gospodarstvu,“ piše strokovnjak Rohrman.

2. Socialno razmerje med gospodarjem in delavcem, bodisi poslom, dninarjem ali akordnim delavcem, mora biti vsakemu gospodarju jasna zadeva. Zaraditega je treba že mladino poučiti o najvažnejših poselskih postavah, kako se išče poslov, katere pravice mu pristojajo, kakšno razmerje naj vlada med obema, da bosta imela medsebojno korist; o mezdi, o številu poslov, o najemanju dninarjev, kako privabiti in obdržati dninarje itd. To so vprašanja, ki igrajo v današnjem pomanjkanju delavnih moči v narodnem gospodarstvu veliko ulogo.

3. Kmet je primoran plačevati davke in opravljati svoje dolžnosti napram državi. Kako nevedno je še danes ljudstvo v tem oziru! Kako malo pojmuje, kam gredo plačani denarji in kakšno pravico ima kmet, da jih v obliki občekoristnih naprav in podpor zopet zahteva od države. Slepo strankarstvo ima izvečine svoj izvor v ustavni nevednosti; zavedeno ljudstvo drvi, fanatizirano po svojih voditeljih, nevede kam in s kakšnim namenom! Ustavoznanstvo, t. j. upogled v občinsko, okrajno, deželno in državno upravo, dovede ljudstvo do pravega spoznanja svojega razmerja napram javnosti in umnega, premišljenega uporabljanja svojih volilnih pravic.

4. Za varstvo posestev skrbi država. V ta namen so načrtana in popisana vsa posestva v katastru in zemljiški knjigi. To razmerje posestnika k državi je za vsakega glede lastnine velikosti njegovega zemljišča, nje vrednosti, vknjižbe dolgov, servitutov, zastavnih pravic itd. eminentne važnosti.

5. Koliko nepotrebnih pravd vodijo danes naši kmeti za ničnostne stvari; saj bo že kmalu nastala prislovica: Pravda se kot slovenski kmet. Ali bi se ne dalo temu izogniti, ko bi se bodočega kmetovalca poučilo o najvažnejših, kmeta se tikajočih postavah, kakor o dedščini, servitutih, motenju posestva, o prisvojitvi lastninskih pravic, vodni postavi, lovskemu zakonu, kupčijskih postavah ter o brezmiselnosti malenkostnega pravljanja!

6. Zadrugištvo je danes pro-niklo že v najširše kroge, le med kmetom ga še v svrhu nakupa in prodaje raznih pridelkov jako pogrešamo. Kolik gospodarski napredek je pričakovati od zadrugištva ne samo na posojilniškem, ampak še toliko bolj na gospodarskem zadrugiškem polju! — Na zadrugištvo polagamo vse premalo važnosti. Poudarjati moram, da je predvsem učiteljstvo poklicano, da se zavzame za to velevažno panogo narodnega gospodarstva ter zbudijo zanj smisel in pojmovanje med najširšimi sloji našega naroda, zlasti med kmetiškim ljudstvom. Zadrugištvo sigurno dvigne našo materialno blaginjo in z njo vzporedno se potem samoobsebi dvigne naša kulturna moč!

7. Pouk o zavarovalnicah je za kmeta velike važnosti. Ne samo zavarovalnice proti ognju in toči, ampak še bolj živinske zavarovalnice posameznih občin naj bodo predmet vsestranskemu premotiviranju!

8. Kmetijske podružnice so prava stanovska organizacija kmeta, od katere ima ta pričakovati še obilo koristi! Pojem kmetijskih podružnic je treba večkrat razjasniti in kazati na dobiček, ki ga uživa kmet-član od njih. To ne bo težko, ker so ravno učitelji izvečine duša takim podružnicam.

9. Kmetijske razmere v drugih naprednih deželah, njih vpliv na našo kupčijo, uvoz in izvoz so zanimiv predmet vsakemu napredujočemu kmetovalcu!

10. Higiiena in nekoliko iz živinozdravništva, četudi le bolj v skromnem obsegu, sodi tudi v okvir praktičnega znanja.

11. Risanje in umevanje primitivnih stavbnih črtežev prihrani kmetu mnogo denarja in ga varuje pred nepremišljenimi, neprikladnimi stavbami. Stavbe na kmetih brez pravega detajliranega stroškovnika so že marsikoga pokopale.

12. Šola, bodisi strokovno ljudska ali nadaljevalna, ima uvajati gospodarja v kmetijske strokovne knjige in kmetijske strokovne časopise. Kmet mora priti do zavesti, da nikdar dosti ne zna, da se mora vedno naobraževati in uvaževati izkušnje in iznajdbe veščakov svoje stroke.

13. Uvesti bi se morala poljudna šolska knjiga za najvažnejši pouk iz raznih strok kmetijstva. V tej knjigi bi morali biti glavni pojmi o kemiji, ker ta je kot veda pri umnem kmetovanju neobhodno potrebna.

Pri dekletih bi moralo vzgojenslovje zavzemat odlično mesto. Saj vidimo, kako slabo ponekod vzgajajo svoje otroke matere, ker niso same vzgojene. Dom podira to, kar zida šola. Boditeljski sestanki nadomeščajo domačo vzgojo. To je naše delo!

Pouk v higieni bi bodoča gospodinja poučil o važnosti snage v hiši, obleki, na dvorišču itd. — Šivanje, gospodinjsko knjigovodstvo, kuhanje, gojenje zelenjadi in cvetic, mlekarstvo, perutinarstvo — to so stvari, ki drže pokonci ves kmetiški dom; in gospodinja, ki je vsemu temu vešča, res podpira hiši tri ogle.

Seveda nis tem izčrpan teoretiški del v korist kmetiškega stanu preosnovanih ljudskih šol. Ali vsaj nekaj je navedenega v teh točkah. Strokovnjaki iz našega stanu se bodo morali resno baviti s tem vprašanjem, da dozori do jasnosti in preciznih predlogov in zahtev, ki se naj uresničijo našemu kmetiškega ljudstvu v korist.

Teorija brez prakse je mrtva — tako tudi tukaj.

Kako pridemo do praktičnega pouka, to nam določa § 13. šolskega in učnega reda, ki pravi: „Pri vsaki ljudski šoli — zlasti na kmetih — naj se po možnosti napravi in namenu primerno uredi šolski vrt in kmetijsko poizkusno polje.“

Rumunija, piše Gosak v imenovanih člankih, je odločila vsaki šoli v praktično udejstvanje kmetijskega pouka precejšen kos zemlje, ki ga ima obdelovati, oziroma oskrbovati učitelj z zrelejšimi učenci. Tudi pri nas bi sodilo k vsaki šoli razen običajnih šolskih vrtov in čebelnjakov — kmetijsko poizkusno polje, in sicer ali a) njiva in travnik, b) trsnica in vinograd, c) njiva-hmeljišče in travnik, d) njiva za vzgajanje mladih gozdnih rastlin itd. in d) skoro povsod hlev, manj sicer zaradi živine same, kakor zaradi gnoja ter ravnjanja z njim in z gnojnicjo. Slednjič še morebiti tuintam kaj drugega, kakor

bi se pač to pokazalo koristno! Brez njive, travnika, gnojnišča itd. bo ves teoretiški pouk puhal, zakaj otrokom lahko še toliko govorimo o umetnih gnojilih, o gnoju, gnojnišču, ravnjanju z gnojnicjo itd., če pa tega praktično ne demonstriramo — ne bo nič zaleglo.

Učenci in učenke naj bi hodili v družbi učiteljev in učiteljic gledat razne vzorne kmetije, mlekarne, vzorne vrtove, nasade, živalske pasme itd., pa tudi zanikrna in zanemarjena posestva. Tako bi prišla do veljave tudi nazornost, ki jo je uveljavil in znanstveno utemeljil Komenski: na eni strani bi videli, kakšen bodi umen gospodar in umna gospodinja, na drugi pa, kakšna ne smeta biti.

In učiteljstvo?

Potrebno učno osebje bi se leto za leto izobraževalo v nalašč za to prirejanih kurzih, dokler ne bodo učiteljstva tako preosnovana, da ne bodo na njih igralo glavne vloge same formalnosti, nego da bo živo, veselo gibanje in smotno delo usposabljal naš naraščaj učitelje ljudstva, za ljudske učitelje. —

Resnica je, da bi taka reforma našega ljudskega šolstva po kmetih pomnožila število šolske mladine in s tem bi postalo mnogo naših šol pretesnih zlasti za zimski čas; zakaj spomladi, poleti in jeseni bi se mlade naše množice gibale in učile pod milim nebom, kjer bi ne pridobivale samo strokovnega znanja, nego bi tudi občudovale in proučevale delovanje, prenavljanje in čudovito življenje velike učiteljice in vzgojevalke — prirode!

Če pa hočemo ustreči kmetu in obenem imeti lepe napredke na šolskem polju ter pospešiti gospodarski in kulturni razvoj našega ljudstva — ni drugače nego na ta način mogoče spraviti v sklad šolskega in kmetijskega vprašanja. Taka uredba bi bila velikanskega pomena za kmetiški stan, ker bi postala šola zanj v resnici prijateljica in dobrotnica. Seveda mora pri taki reformi vladati načelo: Bistvo — jedro kmetijskemu pouku bodi zavisno od razmer dotičnega kraja!

Pomisleki, da bi potem nastali večji stroški zaradi novih šolskih stavb, oziroma zaradi razširjenja starih šolskih poslopij, morda tudi zaradi večjega števila učiteljstva, se ne smejo jemati v poštev. Ne smemo gledati na žrtve, kjer se obeta občina korist. Bogastvo, sedaj zakopano v zemlji in v spehilih silah naših duš, bo kipel iz naših tal in iz naših psihiških moči, dvigalo našo gospodarsko in kulturno moč ter ne bo zabilo tudi svojih učiteljev-dobrotnikov. Zbujalo nam bo ponosno zavest, da smose s svojimi silami, s svojimi žrtvami in z ljubeznijo do svoje zemlje dvignili na višino prosvetelnega — kulturnega naroda!

Vse to, kar sem povedal, je le prvi osnutek velike reforme, ki naj približa naše ljudsko šolstvo kmetiškega stanu in obratno naš kmetijski stan ljudskemu šolstvu. Veseli me, da se je zato zblizanje, za tako podemokratizovanje našega ljudskega šolstva najprej ter brez vseh ovinkov in zahrbtnih namenov izreklo slovensko učiteljstvo, združeno v naši „Zavezi“. S tem je pokazalo, da je v resnici zavedno in napredno, da umeje duha današnjega časa, da je — to posebno poudarjam! — narodno in demokratsko obenem!

Zakaj kako naj govorimo o narodu, ako ob bedi in nevednosti, ob nezavesti svojih pridobitnih zmoglosti, ob resignaciji in hlapčevski uslužnosti prepučša kos za kosom svoje zemlje lačnemu tujcu, ki se zajeda v naše narodno telo ter ubija našo narodno samobitnost?!

Mi učitelji in učiteljice smo tisti, ki hočemo potem gospodarske osamosvojitve in gospodarske utrjenosti zbuditi in ojačiti v svojem ljudstvu vero v samega sebe, zbuditi v njem samostojnega človeka, ki se bo zavedal svojih dolžnosti, pa tudi svojih pravic, ki so posledica prvih. Nečemo, da binašel ljudstvo samo delalo in trpelo, ampak hočemo, da naj naše ljudstvo tudi živi in uživa! Le takega življenja želi narodni učitelj svojemu ljudstvu!

Mi učitelji in učiteljice nečemo in nedopustimo, da bise ponižala

šola v službo tej ali oni politički stranki, temu ali onemu naziranju, ki kjerkoli in kadarkoli slučajno prevladuje in vleče nerazsodne množice za seboj. Ne! Šola bodi za ljudstvo! Iz njega zajemaj svojo moč in njemu jo zopet daruj, v sebi preoblikano in dozorelo po principih prave pedagogike in čiste morale! Šola se podemokratizuj! Šola ni samo za tega ali za onega, šola je za vse ljudi in za vse stanovce! Mati svojim otrokom!

Enako kakor o šoli in kmetiškem vprašanju bi se dalo razpravljati tudi o šoli in delavskem vprašanju. Mnogo je tu enakosti, mnogo istih potreb, nekaj seveda tudi razlike. Toda o tem ob drugi priliki!

Glavno, kar sem hotel danes povedati, je troje. Zato predlagam:

I.

Učiteljstvo, zbrano na XX. glavniskupščini „Zaveze avstr. jugoslov. učit. društev“ v Gorici dne 7. septembra 1908. l., se izreka za obveznost šolskega obiskovanja v smislu § 21. drž. šol. zakona z dne 14. maja l. 1869., drž. zak. št. 62, prvi odstavek.

II.

Učiteljstvo, zbrano na XX. glavniskupščini „Zaveze avstr. jugoslov. učit. društev“ v Gorici dne 7. septembra 1908, se izreka za reformo ljudskega šolstva v smislu potrebnih koristi kmetijskega (delavskega) stanu.

III.

Vodstvo „Zaveze“ se pooblašča, da zbudijo med deželnimi in državnimi poslanci, ki so šoli prijazni in naklonjeni, zanimanje do sklepov današnjega zborovanja, ki so izraženi v I. in II. predlogu. Obenem naj se obrne do njih prošnjo, da naj izkušajo udejstvovati naše sklepe.

* * *

Prepričan sem, da ne ostane ta akcija brezuspešna; vem pa tudi, da ne bo tako naglo izvedena, kakor so naglo izgovorjene te besede. Važno delo rabi časa in študij, posebno v Avstriji. Treba je predvsem, da mi sami vse to zadevo temeljito preudarimo, zakaj več oči več vidi. V svojem stanu imamo več veščakov v kmetijstvu in na pedagoškem polju, ki bodo znali bolj od mene oboje združiti v harmonsko celoto. Priznavam sam, da je moj referat daleč od popolnosti, a zavest imam, da sem to važno vprašanje izprožil, ki gotovo ne izveni kot mehka pesem, ampak ki ostane na dnevnem redu toliko časa, dokler ne bo temeljito rešeno! Pripraviti se moramo! Zato stavljam k sklepu to-le

resolucijo:

Vsa učiteljska društva, ki so združena v naši „Zavezi“, naj v prihodnjih zborovanjih razmotrivajo temo o šoli in kmetiškem vprašanju. Na podlagi mojih današnjih izvajanj naj stavijo konkretne predloge, oziroma načrte, ki jih naj vpošljejo vodstvu „Zaveze“, da jih ta ob ugodni priliki porabi ali pa počaka prihodnje glavne skupščine, kjer iz vsega doposlanega gradiva izberemo najboljše in najzrelejše, da tako ustvarimo temelj bodoči ljudski šoli na kmetih — za kmetiško ljudstvo!

Tako imajo tudi naša učiteljska društva za bodoče leto obilo lepega in hvaležnega dela.

XX. glavna skupščina „Zaveze“ v Gorici.

dne 6., 7. in 8. septembra t. l.

(Dalje.)

O „Zaveznih“ listih.

„Učiteljski Tovariš“.

Poroča upravnik tov. A. Rapč.

Naročnikov ima „Tovariš“ 1250, plačujočih 1070 drugi so brezplačni. Tu seveda niso vštet učit. pripravniki, ki dobivajo v Ljubljani 100 izvodov, v Mariboru 10, v Kopru 15 in v Celovcu 5 izvodov.

Dalje v prilogi.